

EÖTVÖS JÓZSEF

VALLOMÁSOK ÉS GONDOLATOK

ÖSSZEGYŰJTÖTTE ÉS SZERKESZTETTE
BÉNYEI MIKLÓS

ÉVEK

[1831-1871](#)

1834

□

266

Boldogság

E földön nincs nagyobb szerencse, mint
Oly nő, kitől szerettetünk; egyéb
Bármily örömmel töltse is szívünket,
Egy perc, s elmúlt a nagy gyönyör; de ez
Idővel még nagyobb leszen, ha majd
Karjai közé szorít, s azt mondja néked,
Hogy semmit nálad inkább nem szeret,
Ha sír keserveidnek, és örül,
Ha téged lát örülni.

Ó, barátom!
Minden keservről elfelejtkezel,
Mert minden nap csak új gyönyört hozand.
Ó, boldog az, aki szerettetik.

Barátság és szerelem

Szép a barátság, szebb a szerelem.
E földön nincs nemesebb, mint amaz,
De ez az égbe felemelve minket,
Mindent, mi földi, szétszakít.

268

Boldog

Kit édes álmok lengenek körül,
Kinek a múlt örömnék képei
Újult színekben megjelennek, és
Kit álmai szebb honba visznek át.

269

Idő. Távolság

Ez éppen átka emberi nemünknek,
Hogy minden érzeményeink időtől
És távolságtól függenek; tegyük
Bármit, e földnek rabjai vagyunk,
S mi bennünk isteni, azért adódott,
Hogy érezhessük csúfos láncainkat.

1835

□

270

1835. június 23.

A gyermekek szüléikben a múltat,

ezek gyermekeikben a jövőt látják,

s ha a szülékben több szeretetet találunk gyermekeik, mint ezekben szüléik iránt,

ez szomorú, de természetes.

Hisz ki nem ragaszkodik inkább reményei-

mint emlékeihez?

271

Nincs talán a természetben

két különböző tárgy között nagyobb hasonlóság,

mint az idő és az emberi karakterek között;

nagy érdekű mindkettő,

mert tőlük függ sikere minden egyébnek,

mégis mindkettő örökre megfejthetetlen,

mert felette változó,

és meteorológia és pszichológia,

bár mindég buzgalommal gyakorolva,

soha nagy eredményekhez nem vezetend. –

Minden évben különbözik az idő,

minden időszakban különbözik az emberi karakter; nedves év után száraz jön,

s a siralmas időszakot,

melyben Werther bámulókat talált,

száraz filozófikus időnk követte.

S így változand ez szünetlenül,

s innen következik, hogy

a vetés,

mely tavaly bő áldást hozott, idén talán elszárad,

s hogy mi az embert egykor boldogítja,

most gyötörheti;

mert míg a természet haladni fog,

haladni kell nekünk is,

s csak mi már holt, mi már elrohadt,

állandó. –

Egy nap nem független a többiektől;

nem ő,

hanem azok, melyek előtte valának,

határozza el, szép vagy rút lesz-e ideje;

a mainak a tegnapi adja át gőzeit és fellegeit,

a mai a holnapinak,

s így mindég tovább,

úgyhogy a természet végnapja

a teremtésnapnak produktuma.

Így van a karakterrel is,

nincs független,

s habár minden egyéb befolyástól ment,

rabja marad mindenki elmúlt életének.

1836

□

272

Könnyű fellegekkel játszik a szellő,

ezek szüntelen változó testekké gombolyodnak;

nyugodtan áll az ember, felnéz,

s a szállongókban rég ösmert képeket találva,

örül. –

Bő áldást nyert vetésénél áll az arató,

s keserv tölti szívét,

mert szomszédja kalászhai nagyobbak.

Ennyire igaz, hogy

az öröm csak önmagunkban fekszik,

s a külvilág boldogságunkra csekély befolyású.

273

Barátság a szerelem prózája;

mint minden nemzetnél a poézis megelőzte a prózát,

így a szerelem minden embernél a barátságot.

274

Barátság csak hasonló,

szerelem csak különböző személyek közt létezhet;

asszony s férfi között csak akkor találhatik,

ha a házasság súlyos betegágyában a szerelem meghalt,

s mint barátság feltámad ismét.

Kár, hogy

ily feltámadást némely illuminát nem hiheti.

275

Hányszor hallottam ifjú költőket

vagy olyanokat,

kik mindég ifjúk maradtanak,

szubjektivitásról[!] vádoltatni.

Hagyjatok békét, jó férfiak,

kiknek lelki tüköre

azért mutatja oly tisztán a külvilágot,

mert mélyiben nincs rejtve semmi,

mi színt adna neki.

Lám, nem ily tiszta a költő-szív;

mint a tenger mélyiben,

zöld plánták nyúlnak ki a fölszínre,

s rajt' szirteket látni át és sziklákat,

felette szélvész üvölt,

s hullámsani kényszeríti,

mi csoda,

ha az ingó a csillagokat csak rezegve mutatja,

ha minden külső kép

belső ingását követni kénytelen.

Hadd örüljön egy kevéskét,

ha belsejének bányájában elfogy az arany,

ősapák módjára majd ő is izzadva szántja a telkeket;

objektívus lesz ő is,

s talán elvégre recenzens.

276

Előítéletnek nevezi

Helvetius a hazaszeretetet,

s ki a természet törvényét valóul ösmeri,

ki mindent

hideg filozófiai rendszabályok szerint ítélt,

véle e részben talán egyetért.

De legyen bár úgy,

előítéletek

nem kevésbé szükségesek az embernek,

mint a hit;

ez boldogítja,

amazok szerencsésítik.

Ha egy ifjú önmagát

mint férfit,

mint aggot látná,

gyűlölné önmagát,

olyannyira változik minden ember,

olyannyira romlik idővel.

Ha mint gyermek,

fájdalom szorongatá szívemet,

a jövőben találék vigasztalást;

nagy leszek majd én is, mint ők,

s szabad és boldog –

így gondolék,

ezer örömtervet koholva magamnak. –

A várt idő eljött,

csak kincseit nem hozta magával,

és ismét vigasztalást keresve,

a halálhoz utasíta szívem. –

Hátha e remény is olyan volna, mint az előbbi?

ha éltünk nem volna más,

mint hosszú vigasztalás,

s fájdalmainkért csak a pár enyhítő könny a jutalom?

Ó, annyi sírt találunk e földön,

s csak egy feltámadásról beszél a történetek könyve.

279

Szegény költő,

mi szánandó sorsod, s mi irigylett mégis.

Gyönyör helyett vágyakat ada a természet,

s dalt, hogy keservről énekeljél.

Önalkotott világod

védalként áll közötted s kedveseid között,

s idegen vagy őseid lakában.

Éneked múlt gyönyöréről szól,

s jelen keserved követi hangjait.

S ha végre babér fűzi körül homlokodat,

csak azért adódott, hogy

hervadni lásd ezt is,

csak azért nyújtja gyönyörjeit a szerelem, hogy

legszebb álmodat rontsa el.

280

Mi nyugodtan fekszik e temető!

A tavasz boldog álmoként lebeg felette,

s a könnyáztatott földből virágok teremnek;

mennyi gyönyör s fájdalom,

mennyi szerelem s gyűlölség

fekszik mélyen elrejtve itt,

s nem háborítja a csendet.

Ó,

mi kedves körüljárni e virágos hantok között,

s gondolni, hogy

ők is szenvedtek egykoron, mint én,

hogy végre én is nyugodhatok, mint ők.

281

A két legnagyobb pillanat életünkben

az első és a második szerelem;

vagy hogy érthetőbben mondjam:

azon időszak,

melyben szeretni kezdünk, s szeretni megszűnünk.

Ti,

kik már annyiszor szerettetek,

nagy férfiak –

kiknek minden nap

új érzeményeket szül és eltemet,

kik lepkeként szálltok körül az élet terein;

irigylendők,

ha színes szárnyaitok nem intenének arra, hogy

hernyó-lét jövődőtök –

mosolyogtok tán e mondáson;

de ki elragadva a szenvedelem árjaitól,

szívéhez szorítá kedvesét,

ki könnytelt szemekkel egy piruló lányra nézve

elfelejté önmagát,

kinek egy gyengén susogott szó

az egész emberi nem zajgó tapsánál kedvesebb vala,

az sóhajtva megvallja, hogy

csak egyszer szerethet az ember. –

Önmagába vezeti vissza az ifjút első szerelme;

az ismételt érzemény önmagából kiragadja,

s minden külső behatásnak rabjává teszi.

Az első boldogító hit,

a második kételkedés;

s míg amaz önmagát elfelejti,

ez nagyrészt csak magával foglalatoskodik,

s sokszor nem más a legalávalóbb hiúságnál.

Tovább tart az elvirágzás,

mint maga a virág.

Így van minden örömmel e világon.

1840-1841

□

283

Nincs szomorúabb dolog a világon,

mint azon szerencsétlen pártoskodás,

mely minden képviselő kormányban,

mindég

a nemzet javának felét

nemcsak a közdolgokból kizárja,

hanem erejeket csak arra használhatja, hogy

a jó is, mit az ellenkező párt tenne, elrontassék. —

Minden politikus felekezet,

mely egy nagy ellenpárttal küszködik,

koncessziókra kényteleníttetik;

s ennek következése az, hogy

az ország,

mely egy tory kormány alatt

talán éppen úgy gyarapodhatnék,

mintha whigektől kormányoztatik,

végre oly törvényeket kap,

melyek sem az egyik,

sem a másik párt meggyőződésének rezultátumai. Mikor pártok tranzigálnak,

mindég az ország fizeti meg békességek árát.

284

Minden néposztálynak

megvan különös neme a boldogságnak. –

A szegény,

ha fáradva munkájától visszatér,

ha küszködve sorsával nője karjai között megpihen,

boldognak érezheti magát szerelme által.

Mint két fal,

mely dőlésnek hajolva egymáson támaszkodik,

így ők. –

Csak kinek egyéb szerencséje nincs,

s ki egész szívével tud függni kedvesén,

az lehet boldog szerelme által,

mely egyáltaljában csak szenvedések között,

s ha mintegy csak vigasztalása többi bajainknak,

tarthat sokáig.

285

Vannak férfiak,

kiknek neve,

mint az ekének vasa

csak azért fényes,

mert sok munkára használtatott;

ennél a dicsőségnek nincs biztosabb neme.

286

Mindenekelőtt

előre bocsátván, hogy

én erős kormányt kívánok,

úgy gondolom, hogy

a kormány semmi által nem vesztheti erejét úgy,

mint éppen a szólásszabadság meggátlása által. –

A kormánynak

legnagyobb hatalma

nem azon fizikai erő,

mellyel parancsait végrehajtja,

hanem azon bizodalom, melyet inspirál;

s vajon gyengítheti-e azt valami úgy,

mintha discussióba lépni nem akar.

Igaz, lehetnek környülmények,

melyekben a kormány önkény által jót tehet,

de vajon ilyenekben

elfojthatja-e szó elleni törvények által

azon titkos beszélgetéseket,

melyek mintegy titkos társasággá alakulnak,

mihent tiltatnak,

s senki által már azért nem cáfoltathatnak meg,

mert csak hason gondolatúak között váltatnak fel.

Soha pillanat nem volt,

melyben

haza s király között

oly egyetértésre lett volna szükség,

mint most;

a nemzet

egy nagy regeneráció processzusán megy át,

a kormány maga felszólíta törvényeink javítására;

jaj annak,

ki egyenetlenséget akar közöttök.

287

Religió

Ne hozzák

a hittel

összeütközésbe a szenvedélyeket.

Az ember gyenge,

s könnyen elragadható oly dolgokhoz is,

melyeket később megbán.

A transitus nálunk - habár feltételek alatt - szabad,

s vajon ki szeretet által arra bíratott,

nem szánandó-e, ha végre tettét megbánná.

288

Valamint a nap

délkor árasztja legmelegebb sugárait,

úgy a szabadság annyival áldóbb,

mennyivel többekre terjed.

289

A szív teli pohárhoz hasonló.

Mennyivel telibb,

annyival mélyebben hangzanak érzeményi.

290

Az elnyomás

- s bár csak kevesek felett űzetnék -

oly veszedelmes, hogy

azt szabad országban soha tűrni nem kell;

s bármi csekély volna az, mely felett űzetik,

ha létez egyszer, mindég terjedni fog.

291

Nagyobb következetesség nincs,

mint hogy hazánkat szeretjük.

292

Az egész világ

csak annak bizonyítványa,

mit előre gondoltunk.

293

Egyre

legalább joga van a nemzetnek:

hogy a szabadságától megfosztatik,

az nyilván mondassék ki.

294

Éltünk úgyis egy hosszú partie,

melyben végre vesztenünk kell,

kedvezők csak az egyes játékok;

az balgatag, ki midőn nyert,

már arra gondol, hogy veszteni fog. –

Előrelátás csak isteneknek való,

kik a jövőt kormányozhatják;

az ember ne nézzon másra,

mit éppen megragadhat.

295

A legtöbb

úgynevezett boldog emlék

rendszerint csak

emlékezés arra az időre,

amikor boldogok nem voltunk ugyan,

de abban az illúzióban ringattuk magunkat, hogy

azok vagyunk.

296

Az egész élet

sokszor semmi más,

mint a hosszú katzenjammer:

édes, de rövid mámor.

297

Midőn az emberek

büszkeségeken Babilon tornyát építék,

Isten megbünteté büszkeségekéért,

s nyelveiket felzavará, hogy

ne érthessék egymást. –

Nem ösmerek nagyszerűbb allegóriát;

nem értjük egymást –

ez átkunk,

gyengén s nyomorultan állunk egymás mellett,

semmisítve elkülönözésünk által;

ha ez nem volna,

az eget érhetjük el építményeinkkel.

298

Balgatagság

a kelyhet kirántani akarni kezünkből,

midőn azt már rég cseppig kiürítettük;

balgatagság elvenni akarni emlékeinket,

melyeknél,

ha szerencsénk elveszett,

más birtokunk úgy sincs.

299

Minden ember sírt,

de való nagy fájdalmat

csak kevesen éreznéek;

innen, hogy

magát vigasztalásra mindenki joggolva hiszi,

s oly kevesen vannak, kik átlátnák, hogy

sok fájdalom van, melyet vigasztalni nem lehet.

300

Engem az ég,

átkomra,

nagyon is megáldott.

Ha csak hírvágyat érzene,

s hozzá az erőt kielégítésére,

boldog volnék,

s boldog,

ha csak szerető szívemet bírván,

s hozzá kedvesimet.

De így,

két birtokom között állva,

nem nyúlhatok egyhez anélkül, hogy

a másiktól lemondanom kellene,

nem éldelhetek anélkül, hogy

egy veszteség keserítené örömömet!

Ó, kínos egy állapot

két kártyára tenni életét

s tudni, hogy nyomorultak maradunk mindég,

mert mit egy helyen nyerénk, azt a másik elveszi.

301

Nem nagy vétkek azok,

miktől az embernek leginkább őrizkedni kell,

maga természetünk

ellentmond minden gonosz tettnek;

veszedelmesek éppen azon kis hibák,

melyeket észre sem veszünk,

s melyek

valamint lelkiismeretünköt engedelkenyebbé,

úgy kedélyünket vétkekhez hajlandóbbá teszik.

302

Nagy urak

a világot

- melytől, fájdalom,

oly ritkán hallanak igazságokat –

avval szokták fizetni, hogy

részekről az embereknek éppen úgy hazudnak,

mint ezek nekik.

303

Elég bajt élünk,

az balgatag,

ki nem elégszik meg avval, mit szenvedett,

s reflexió által

még egyszer

felébreszti a szunnyadó férget szívében, hogy

még egyszer érezze fullánkjit,

még egyszer vérezzék a kebel.

S miért? –

A népszerűségért,

azért, hogy

egypár bohóc csudálja az óriást,

ki ily hatalmasan pityereghet?

Mást úgysem találhatunk;

a nép tapsolt

a gladiátornak végfájdalmas vonaglásai között,

a közönség üdvözli a költőt fájdalmaiban,

rokonérzetre,

egy baráti szív szánakozására

ne számoljon senki. –

Az emberek nagyobb része

több bajon megy keresztül önmaga is,

mint hogy idegen bánat megértésére

csak ideje is maradna.

304

Édes

visszatekintni a múltba;

minden,

amit az emberek valaha nagyot tévének,

neked nem idegen,

érezheted hivattatásodat,

s midőn egy erősebb ivadékhoz feltekintesz,

emelkedel.

A csillagnak

a setét mennyivel inkább nő,

annyival nagyobb fényt ad.

306

Mint a gyertya,

mely süllyedve elalszik,

úgy a tisztább láng szívünkben,

ha süllyedünk.

307

Ritka ember tudja,

mennyi keservet moshatnak el könnyeink,

ha velünk még egy szem sír;

ritka gyanítja, hogy

a fájdalomnak, mint skorpió-harapásnak,

csak fájdalom lehet írja,

melyet bánatunk gerjesztett.

308

Ó,

mi ritkán jut szívünknek a sors,

hogy egy másnak visszhangja lehessen,

s mennyiszer mulatjuk el az alkalmat.

309

Ó, ifjúságunk boldog kora,

hol éltünk még oly teli vala,

hol minden csepp,

mely szemünkből patakzott,

virágot talált,

melyen harmatként függhetett,

hol maga fájdalmaink setét aknája

annyi kincseket rejtett még,

annyi aranyeret,

mely gazdagíta.

310

Fülmile

a szív,

mennyivel hangosabban

zúg körülötte a világ,

annyival hangosabban

zengi önbánatát.

311

Minden hegy csúcsban végződik.

Emelkedjetek bátran,

s kik kiindulva

a hegy alján távol álltatok egymástól,

fenn a tetőn találkozni fogtok.

312

Mint a nap meleg sugara

a havason nem virágzást,

hanem lavinát idéz elé,

ilyen bizonyos emberekre a szerelem hatása.

313

Nézd az egész világítást,

soha ne az egyes mécseket,

melyek arra használtatnak.

314

Nincs oly alávaló dolog a világon,

mi által nem veszhetne el a legnagyobb lelkület.

315

Ne gondoljátok, hogy

szerencse nincs, mert ti nem találtátok.

316

A természet

bosszút áll azokon,

kik útjaitól eltávoznak.

317

A gyémánt,

melynek színe nincs,

mindenikkel játszik.

318

A sugár helyett

talán egy könny,

s a csemete felnőtt.

319

Aki a süllyedéstől fél,

kapaszkodják az ágakhoz;

én bízom erőmben,

s bátran átengedem magamat a haladó árnak.

320

Egy napsugár felnyitná,

ezernyi gyertyafény csak elfonnyasztja a virágot.

321

Az embernek

egy küszködés kell

materiális vagy morális szükségekkel,

másképp elvész.

322

Ha oly skrupulózusok volnánk a rosszban,

mintha igazsággyakorlásról van a szó,

ha ott is dátumokat s bizonyítványokat keresnénk,

a világ jobban állna.

323

Az első májusnak

mindenki örül,

s mégiscsak előítélet.

Mért nem hozunk több

ily boldogság-előítéleteket életünkbe?!

324

A romlás

a társaságnál

- mint a fáknál –

mindég felülről kezdődik.

325

Ne szánd soha,

ha jót téve megcsalattál;

magadnak tevéd,

mert minden jótett emeli lelkedet.

326

A gyémánt

napsugárjaiban ragyog,

magasabb temperatúrában elenyészik.

327

A salva tutela szabad,

s nem volna-e a harc a zsarnokság ellen is az?

328

Csúnya a zsarnokság,

de fortélyos elnyomás még undokabb.

329

Vannak keblek,

melyeknek csak keserv kell, hogy

mint a gyöngycsiga kincsekké váljanak.

330

Fiatal ember

a politikát is szívével viszi,

s nehéz általlátni, hogy

dicasterialiter is a szabadságért dolgozunk, hogy

lépcsőnként kell haladnunk, s hogy

a legnagyobb lemondás

csak egy részét akarni realizálni

annak, mit reménylünk.

Az ember hiúsága,

ha nem állhat magasabban,

legalább máshol állni.

332

Azon országok polgárjainak sorsa irigyelhető,

kik honokra tekintve magokat hasznosaknak érezhetik.

333

A holnap nem más,

mint egy ma,

melyet még nem bírsz;

minek áldoznál ennek valamit.

334

Némely asszonyi szív,

mint a gyémánt,

mellyel az üveges tábláit vágja,

nem aranyba foglaltatott,

s szinte elveszti fényét aljas köre által;

nem érdemli-e ez, hogy sirassuk?

335

Az asszonyi kebel

mindég több vagy kevesebb szeretettel bír,

mint hogy boldog lehetne;

néha üresnek érzi magát, néha szinte lesüllyed,

nála a szeretetben nincs közepszerűség.

336

Van-e valami oly balgatag, mint az ember. –

Ha ege fellegekbe borul,

s eső patakzik a földre,

a gazda örvend, s aranynak mondja a vizet,

mely mezőire leomlik;

már nőni látja képzetében vetéseit,

fülében a kasza álmodott hangja cseng,

s a nagy csűr felnyitja kéve-kerített tág kapuit,

hogyan szinte sírhatnék előre látott örömében.

Mikor az eső megszűnt,

s a nap ragyogva áll egén,

s a mező illatot lehel a dél sugárjai alatt,

a balgatag hallgat.

S vajon e meleg sugár

nem hoz-e éppen úgy áldást reá, mint a fellegek?

S nem köszönhet-e többet

azon sok meleg napoknak,

hol kalászhai megértek,

mint azon keveseknek,

melyekben esett,

s melyek,

ha visszatérnek,

vetéseit a földre nyomják?

S nem éppen oly balgaság-e mondani, hogy

csak szenvedések jobbítanak,

s elfelejteni mindazon szíveket,

melyek felette nagy bánatok terhi alatt

földhöz süllyedének,

s melyeket többé fel más nem emelhet,

mint egy derült meleg örömsugárzat.